

Francisca Torrent,

costumisme rural i poesia popular

Narcís-Jordi Aragó

Aquesta aproximació a la vida i l'obra de Francisca Torrent és fruit d'una llarga recerca. Tot va començar quan Anna Sánchez es va interessar per l'autora i en va seguir el rastre a la premsa de l'època. A poc a poc, el fil de la investigació va portar fins a Maria Antònia Figa, filla de l'escriptora, i a Maria Dolors Jofré, vídua de Joaquim Pujol Figa, nét de Francisca Torrent. A través d'elles, i amb l'ajut de Maria Perxés, exbibliotecària de Figueres, i de Josep Grabuleda, arxiver de l'Arxiu Històric de Banyoles, es van anar encaixant les dades biogràfiques de l'autora i es va entrar en el coneixement directe de la seva obra, publicada o inèdita, i dels testimonis gràfics de la seva existència.

Com a culminació d'aquest procés, els originals manuscrits i mecanoscrits de Francisca Torrent han estat lliurats per la seva filla a l'Arxiu Històric Comarcal de Figueres on, degudament ordenats, classificats i inventariats, es troben a disposició dels estudiosos.

ELS PRIMERS VERSOS

Francisca Torrent i Boschdemont va néixer al mas Can Genís d'Aguilana (Alt Empordà) el dia 18 d'abril de 1881. Va viure al mas, en el si d'una família de propietaris rurals, i va rebre una molt estricta formació religiosa i moral. Es traslladà a Girona per cursar la carrera de magisteri, que no va exercir mai.

Sempre envoltada de llibres en el casal familiar, Francisca Torrent va sentir des de la infantesa la passió de la lectura i de l'escriptura. Molt aviat va començar a escriure poesies sobre la natura que l'envoltava i sobre les celebracions domèstiques i familiars. Tenia una extraordinària facilitat per a la versificació, i els seus poemes tenen, per aquesta raó, una desmesurada quantitat

d'estrofes. Va rebre, sens dubte, la influència directa del seu avi patern, Joaquim Torrent, també versificador nat, i fins i tot va procurar imitar-lo en algunes de les seves composicions.

Francisca Torrent es va donar a conèixer a través de la premsa gironina a partir dels disset anys. El 1898 va aparèixer el seu poema *Adéu* a les pàgines d'*El Correo de Gerona*, i durant els anys següents va publicar regularment i insistentment els seus treballs poètics a *El Tradicionalista* (1904-1909), *Lo Geronès* (1904-1907), *La Ressenya Literària* (1905), *El Deber* (1907), *Or i Grana* (1907) i *Feminal* (1907-1908). Va publicar, en aquesta primera etapa, una desena de proses i unes quaranta poesies.

L'any 1906 va ser seleccionada per Anton Busquets i Punset entre els autors antologats en el llibre *Aplech*.(1) Allà s'hi publicà el poema *Esperança!*, precedit d'un retrat signat per Josep Berga i Boada i d'aquest text: «Tot just comença i, jove com és, tenim esperança que formarà part ben aviat entre l'element de son sexe, tan valuós a Catalunya. Canta el medi en què viu, i això diu molt en favor seu. Si selecciona i estudia guanyarà molt temps, és empordanesa i entusiasta de sa comarca tramuntanosa».

LA PROSA: ÀNIMES PARIONES

L'any 1907, Francisca Torrent es va revelar com a prosista en ser guardonada en els Jocs Florals de Banyoles amb l'«assaig de novel·la» titulat *Ànimes pariones*. L'obra, prologada per Busquets i Punset, va ser publicada a Girona l'any 1910.(2) Ambientada en el marc vital de l'autora, reproduceix fidelment el llenguatge de l'època i del lloc, sobretot a través dels personatges més arrelats a la terra. El fil argumental, en canvi, és molt ingenu. Com diu el prologuista, «no vesteix punyents drames; serenament observa el

cor humà, sense grans sotragades [...] Ha de donar, temps a venir, pàgines saboroses, i serà quan la vida li hagi mostrat tots els matisos, totes les gradacions, tots els aspectes cara a cara».

La revista *Feminal* va publicar també el llarg relat titulat *Penediment*, un altre drama rural de tons tràgics i propòsit moralitzador, signat a Agullana el 9 de novembre de 1907.(3) Un anys abans, el nom de Francisca Torrent ja havia aparegut a les pàgines de la revista, perquè el seu poema *Impressió* havia estat musicat pel mestre compositor Josep Serra, de Peralada, i *Feminal* en publicava la partitura.(4)

L'any 1908, la mateixa revista publicava una altra cançó per a cant i piano, *Lluny de tu*, amb lletra de Francisca Torrent i música del mestre Serra.(5) Encara un altre poema, titulat *Primavera*, va ser musicat posteriorment per Carme Karr. I també a *Feminal* s'hi van publicar les poesies *Espera!* i *Del juliol*, precedides d'una eloqüosa semblança de Busquets i Punset.(6)

MATRIMONI I TRASLLAT A GIRONA

La vida de Francisca Torrent, que havia transcorregut plàcidament a la casa pairal d'Agullana i a la ciutat de Girona, va experimentar un canvi sobtat l'any 1907, quan es va casar amb el propietari Jeroni Figa Sala, nascut a Cistella (el seu pare, Joaquim Figa Pou, havia estat regidor de l'ajuntament de Banyoles, capità-caixer de les tropes del general Savalls i memorialista de la Tercera Guerra Carlina). Jeroni Sala va ser president del Patronato Obrero Tradicionalista de Banyoles i del Círculo Tradicionalista de Girona. Va inspirar i impulsar les publicacions locals *Tradición y progreso* i *Tradición i progrés* (1909).

Des de poc després del casament i fins al 1918, els esposos Figa-Torrent van viure a Banyoles. Després van traslladar-se a Girona, amb llargues estades intermitents al mas Genís d'Agullana. El

FOTOGRAFIA PROPIETAT DE M. ANTONIA FIGA

Una imatge de joventut de Francisca Torrent.

matrimoni va tenir deu fills. La mare va haver de combinar el conreu de les lletres amb la dedicació als deures familiars, força feixucs. El seu tremp literari se'n va ressentir fortament. Amb tot, no va deixar d'escriure infinitat de poemes dedicats a l'àmbit de la intimitat més estricta -naixements, comunions, morts, festes familiars, esdeveniments privats- i va continuar publicant amb assiduitat en diaris com *El Eco de Gerona* (1924-1926), *El Norte de Gerona* (1928-1930) i *El Nord de Girona* (1931-1933), i en revistes com *Setmanari de Banyoles* (1910-1911), *Marinada* (1916), *Avant*, *Joventut Obrera*, *Vida Banyolina* i el mensual tradicionalista *Tiempos Críticos*, aquí amb el pseudònim de Miosotis. Pertanyen a aquesta nova etapa una desena de proses i més de cinquanta poesies.

El mas Genís d'Agullana, casa natal de Francisca Torrent.

«A mon xamós cosinet Jordi Pujol»

En el quadern de poesies *Adreçades a parents i amics en les dates remarcables de la vida* hi figura un poema dedicat al futur president de la Generalitat.

Una filla de Francisca Torrent es va casar amb Narcís Pujol, oncle i mentor de Jordi Pujol. Aquest, essent encara un nen, va anar a passar uns dies convidat al mas Genís d'Agullana, i l'escriptora va posar en boca d'una seva néta uns versos dedicats al cosinet visitant.

A les catorze estrofes de la composició s'hi esbossen alguns dels que seran trets característics de la personalitat del protagonista:

«Saltironant arreu, juguinejaves
com tendre pardalet d'ací i d'allà
i amb tos ulls penetrants escorcollaves
tot lo que al teu entorn veies passar.»

L'estrofa final adquireix un sorprenent to premonitori. Després de destacar el seny de l'infant i la satisfacció del seu oncle Narcís, es formulen vaticinis i auguris que el pas del temps ha confirmat:

«Tot lo bell que en tu veig no ho sé descriure:
potser sí té el Bon Déu en tu grans plans.
Fins ton nom escaient ens fa reviure
el record sempre dolç de gestes grans.»

Tampoc no va deixar de concórrer a diversos Jocs Florals, amb premis en els de Sants i Hostalric, i de participar en concursos literaris d'Olot i Figueres, on també va ser guardonada. La seva inspiració poètica, però, va fer un tomb, i de les evocacions i descripcions dels paratges natalis va passar a les invocacions de caire religiós i moral o a d'altres creacions menys espontànies i més convencionals.

ELS ANYS DE VIDA GIRONINA

A Girona, Francisca Torrent va viure successivament a la plaça de l'Oli, al carrer de Ferran Puig i a la carretera de Santa Eugènia. De l'estada al carrer de Ferran Puig n'ha restat un record literari: el poema *Flor d'agraïment* que va dedicar la seva amiga Pilar March, en el qual s'evoca «la testa platejada» de l'escriptora i la seva figura de «gran senyora». (7) A la carretera de Barcelona, Francisca Torrent va viure en el mateix replà d'escala de la poeta Maria Castanyer i va dedicar sengles poemes als seus germans M. Antònia, Josep i Roser. En les seves memòries, Maria recorda l'amistat que la va unir amb dues de les filles de Francisca, i el moment en què el matrimoni, davant les dificultats per viure a ciutat, se'n torna al mas d'Agullana, «d'on podran obtenir, si més no, l'aliment per a una família tan nombrosa». (8)

De l'estada de Francisca Torrent a la ciutat en resten diversos testimonis: uns versos de circumstàncies de 1928(9) i tres poemes publicats el 1931: una *Oda a Girona* de 19 estrofes, datada l'any 1930,(10) el sonet dedicat *Al nostre volgut Sant Narcís*(11) i el titulat *A Girona*, que comença així: «Que Déu te guard, Girona, gran i forta, / estoig que sap guardar tan bells tresors». (12)

REPÚBLICA, GUERRA I POSTGUERRA

Però els treballs en prosa de Francisca Torrent deixaren de publicar-se a partir de 1929, i les poesies s'extingiren a partir de 1933. Això succeí, en part, perquè desaparegueren progressivament les tribunes periodístiques a les quals l'escriptora tenia accés, i en bona part, també, perquè les vicissituds i complicacions personals i familiars esmussaren notòriament la seva inspiració i impediren la seva dedicació a la literatura. La proclamació de la Segona República, l'any 1931, suposà un revés considerable per a la seva ideologia, i l'esclat de la Guerra Civil li comportà gravíssims problemes. Dos dels seus fills, Joaquim i Joan, allistats al Terç de Requetès de Ntra. Sra. de Montserrat, moriren al front. El 17 de setembre de 1936, la mare els havia acomiadat amb gran recança en un llarg poema d'estrofes premonitòries: «Els llors de la victòria

Francisca Torrent, mare de família.

La maduresa de l'escriptora.

en vostra testa / mostrareu amb orgull al món enter; / com més gran, com més greu el sacrifici, / més lluirà la corona de llore».

En els anys de postguerra, el silenci de Francisca Torrent en l'àmbit públic va ser total; només escrivia per a la seva intimitat. El 1944 perdé el marit, i l'invocà en el recordatori: «Els nostres ulls, ara amarats de llàgrimes, / els nostres cors, tot sadollats de fel / i el nostre esperit, sempre envers tu s'envolen / per contemplar-te ben feliç al cel».

REAPARICIÓ I DESAPARICIÓ

Durant la dècada dels 50 es produí una tímida reaparició pública de la poeta. L'any 1953 va ser convidada a escriure el pregó en el programa de la Festa Major d'Agullana i, obligada a fer-ho en castellà, el clogué amb quatre estrofes en català dedicades a la sardana: «Formeu, doncs, ben forta anella / i serà la dansa bella / que tan bé sap juntar els cors / amb dolça i ferma llaçada / que no veurem mai trencada / perquè és llaç de purs amors».(13) En el *Full Parroquial* d'Agullana hi publicà aquell mateix any unes glosses populars en quinze estrofes, dedicades a cadascun dels *Misteris del Rosari*,(14) i l'any 1955 obtingué el premi de la Diputació en el Certamen Marià de Figueres amb un tríptic de *Sonets marians*.(15) Aquell mateix any va veure publicades les seves poesies dedicades a la Verge de la Salut

de Terrades, entre les quals les divuit estrofes de la que va compondre expressament per ser cantada amb la tonada de l'*Ave de Lourdes*, i els excel·lents *Goigs de Nostra Senyora de la Salut* que, musicats pel mestre figuerenc Josep M. Albert, restaren com el seu cant del cigne i la seva obra més perdurable perquè encara avui ressonen en el santuari: «Tots ens venim a arri-mar / sots vostre brillant escut; / vulgueu-nos aconsolar, / Princesa de la Salut».(16)

Francisca Torrent va morir a Barcelona, als 77 anys, el 15 d'abril de 1958. Va deixar cinc filles i dos fills, nombrosos nêts i besnêts. Havia preparat els versos per al seu recordatori: cinc estrofes que començaven així: «El moment tan freturat / de la meva deslliurança / gràcies a Déu ja ha arribat, / assolida ma esperança.» Després de molts anys de silenci entorn de la seva figura, el 1975 fou recordada amb una nota biogràfica i el poema *Del juliol* a l'antologia de poesia femenina *Les cinc branques*.(17)

L'escriptor va deixar inèdita molta obra en prosa i en vers. D'entre aquest copiosíssim material, destaquen els quaderns *De ma vida (sentors bosquetanes)*, *De ma collita* i *A través del temps*, i les *Poesies adreçades a mos fills*, *Poesies adreçades a parents i amics*, *Poesies a la Verge*, *A la Ilum del Sagrari*, *Poemes religiosos*, *A redós del Congrés*, *Poesies humorístiques* i *Xarades*, així com els quadres teatrals *L'avi rondaller* i *L'oncle de casa*, les proses *Quadrets viscuts* i innombrables fulls manuscrits amb poemes, oracions, versos i rodolins.

Els últims anys de Francisca Torrent.

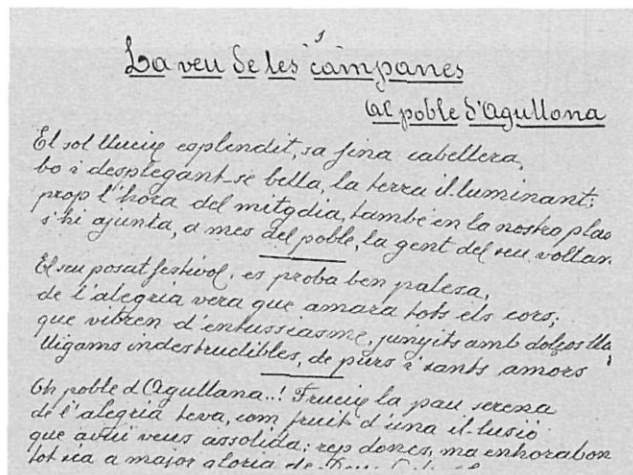
Escriptora de la Renaixença

A l'hora de jutjar l'obra literària de l'autora, Anton Busquets i Punset, que és, de fet, l'únic crític que va tenir, esmenta Víctor Català per incorporar-se a les dones de la Renaixença, però es fixa sobretot en Josepa Massanés (Tarragona 1871-Barcelona 1887), autora de poemes populars (*Respirall*), i especialment en dos poetes vigatans: Lluís B. Nadal (Vic 1857-Barcelona 1913), autor de novel·les d'ambient rural, i Martí Genís (Vic 1847-1932), igualment autor de novel·les de caire costumista romàntic i d'intenció moralitzadora, que haurien estat el referent d'Ànimes pariones. Finalment l'adscriu a l'escola que té per mestres Josep Berga i Boix i Carles Bosch de la Trinxeria, i apunta una possible influència de José M. Pereda. Tot això pel que fa a la narrativa, que té, en efecte, el valor de copsar amb precisió la manera de parlar i de ser de la gent de terra endins de l'Alt Empordà i de descriure els seus paisatges, feines, festes i costums. Pel que fa a la poesia, caldria pensar potser en Verdaguier i singularment en l'abans esmentat Martí Genís, autor de reculls poètics que porten títols (*Guspies d'una llar* o *Quadres del cor*) que semblen haver inspirat els de Francisca Torrent.

No es pot menysprear, tampoc, la influència directa del seu avi patern. La néta conservava una llibreta on s'hi havien transcrit totes les poesies religioses i profanes, humorístiques i satíriques escrites per l'avi, mort l'any 1911. Moltes de les fórmules presents en aquell quadern són usades igualment per la néta amb resultats semblants, tant en els Goigs i els poemes commemoratius com en unes curioses dècimes iròniques que l'avi titulava *Direcció d'una carta* i que la néta va repetir amb tant d'encert com en aquest cas: «Al senyor Pont, Eduard, / català de barretina / i bigoti cargolat. / És jove, molt il·lustrat / i estudiant de medicina. / És guapo, finet i atent, / practicant del doctor Rusca; / sempre amable i diligent, / no perd mai un sol moment / de sa feina anant en busca. / En la Comtal sempre el veig / Tardó, Hivern i Primavera, / més no en temps d'estiuieg. / Viu de Gràcia en el Passeig, / Quaranta u, primer, primera».

Els poemes més reeixits de Francisca Torrent són, sens dubte, els d'adolescència i joventut. Els de maduresa resulten més artificials i arrossegueuen el llast d'una religiositat que ho impregna tot, fins a l'extrem que qualsevol poema, sigui quin sigui el títol o el tema, ha d'acabar quasi sempre amb invocacions pietoses a Déu, a la Verge o als sants. Al llarg de la seva vida, Francisca Torrent devia viure una intensa lluita interna entre la vocació, l'obligació i la devoció. Va escriure sense parar, ajudada per un domini extraordinari de la mètrica i de la rima i impulsada pels seus dots innats de versificadora. Les circumstàncies personals, familiars i ambientals, en canvi, no sempre li van ser propícies. I possiblement van ser aquests entrebancs els que van frenar la seva inspiració i van reduir la capacitat creadora de la que Busquets i Punset havia presentat, en el seu millor moment, com «una de les més falagueres esperances de la moderna literatura catalana».(18)

Narcís-Jordi Aragó és periodista.

Text manuscrit de Francisca Torrent.

Notes

- 1.- BUSQUETS I PUNSET, Anton. *Aplech. Models en vers i en prosa del nostre Renaixement*. Editorial Dalmau Carles Pla, Girona, 1906.
- 2.- TORRENT DE FIGA, Francesca. *Ànimes pariones*. Biblioteca de El Norte. Impremta de El Norte, Girona, 1910.
- 3.- *Feminal*, núm. 11. Barcelona, 23 febrer 1908.
- 4.- *Feminal*, núm. 8. Barcelona, 24 novembre 1907.
- 5.- *Feminal*, núm. 17. Barcelona, 30 agost 1908.
- 6.- BUSQUETS I PUNSET, Anton. «Una escriptora i poetissa empordanesa», a *Feminal*, núm. 16. Barcelona, 26 juliol 1908.
- 7.- MARCH, Pilar. «Flor d'agraïment. A la distingida amiga donya F. Torrent», a *El Norte de Gerona*, núm. 4.627. Girona, 20 agost 1930.
- 8.- CASTANYER, Maria. *Vocació de viure*. Indústries Gràfiques Montserrat. Blanes, 1993.
- 9.- TORRENT DE FIGA, Francesca. «Amb motiu de la col·laboració de la imatge de Sta. Teresita [...] a l'església del Mercadal», a *El Norte*, núm. 4.325. Girona, 8 febrer 1928.
- 10.- *El Norte*, núm. 4.649. Girona, 8 novembre 1931.
- 11.- *El Norte*, núm. extraordinari de Fires. Girona, 29 octubre 1931.
- 12.- *El Norte*, id. id.
- 13.- TORRENT, VDA. FIGA, Francisca. *Pregón de Fiestas*, en el *Programa de la Fiesta Mayor de Agullana*, 11-18 agost 1953.
- 14.- *Hoja Parroquial de Agullana*, núm. 377. 27 setembre 1953.
- 15.- *VP (Vida Parroquial)*, núm. 848. Figueres, 21 gener 1955.
- 16.- *La Mare de Déu de la Salut d'Empordà*. Gràfiques Montserrat, Figueres, 1955. 2a edició, 1982.
- 17.- *Les cinc branques (Poesia femenina catalana)*. Edició del compilador Esteve ALBERT, Barcelona, 1975.
- 18.- BUSQUETS I PUNSET, Anton, pròleg a *Ànimes pariones*, op. cit.

Animes Pariones

Novela per Na Francisca Torrent

Una pesseta. — Llibreria del Carme.

GIRONA

Anunci aparegut al diari El Norte, l'any 1910.